

Open Monumentendag Hoogeveen 2012: Groen van Toen

Deel 3: Fietsevenement “Die Luyden”

Fietsevenement “Die Luyden “
8/9 sept 2012

Route Noord:

Hollandscheveld

De naam zegt het al, het is eigenlijk geen dorpsnaam maar een veldnaam. Het Hollandsche Veld was het gebied dat de Hollandse investeerders van de Compagnie van de 5000 Morgen toebedeeld kregen. Een grote steen bij de kerk van het dorp herinnert nog aan hun investering. Dat was in 1631. Hun veld strekte zich uit van het Kruis in Hoogeveen tot Nieuwlande en van de Kerkhoflaan tot over de grens van Overijssel. Het duurde tot 1728 voor de eerste woning werd gebouwd aan wat we nu kennen als Het Hoekje, de hoofdstraat van het huidige dorp. De mensen woonden vooral langs de hoofdvaarten, zoals het Hollandscheveldse Opgaande en het Zuideropgaande.

Later (vooral vanaf de 2e helft van de 19e eeuw) woonde men ook overal op de wijken die uit die hoofdvaarten werden gegraven. In 1851 werd op de hoek van twee hoofdvaarten een zogenaamde Waterstaatskerk gebouwd. Die kerk staat er nog en is een mooi voorbeeld van deze bouwstijl. Naast de kerk vinden we een prachtig beeld. De jongedame heet Cilie de Cosse, maar werd uitgescholden voor Nevelhekse. Een verhaal dat een Hollandscheveldse versie van Romeo en Julia lijkt te zijn, van twee mensen die elkaar niet kunnen krijgen en vervolgens wanhopig worden.

Cilie zou zichzelf verdronken hebben, maar anderen zagen haar nog voortdurend dansend in het veld, als de nevels in slierten hun weg gingen. Het verhaal ontsproot uit de duim van de 19e

eeuwse Hoogeveense schrijver Albert Steenbergen. Zeg dat niet te hard want velen zien het als waar gebeurd.

Na de Tweede Wereldoorlog werd Hollandscheveld een dorp, een kern met diverse straten. Er kwam een lichte ontvolking van de buitenstreken op gang. Het dorp kreeg de naam van het veld waarvan het het centrum werd. Overigens bracht die oorlog nog wat bijzonders met zich mee. Drie SS'ers terroriseerden het gebied. Ze kregen landelijke bekendheid toen na de oorlog er nog twee frank en vrij in het buitenland bleken te zitten. Dit ondanks dat ze de doodstraf hadden gekregen. Nog een bijzonderheid: het gebied is bevrijd door Belgische parachutisten.

Nieuweroord

Het dorp Nieuweroord ontstond tussen 1851-1855 toen de vervener J.C. Rahder vanaf 1849 plannen maakte om met de onder anderen door hem opgerichte Maatschappij tot Exploitatie van de Westerborker en de Broekvenen te beginnen met grootschalige verveningen. Voor de huisvesting van de arbeiders werd er een planmatig dorp ontworpen, dat zich vooral concentreerde rond de kanalen. De vervening in dit gebied begon echter al vanaf 1798 toen de boeren uit Westerbork begonnen dit gebied beetje bij beetje te exploiteren.

Noordscheschut

Het dorp is in de 20e eeuw gegroeid rond ‘het schut’, de sluis. Met ‘schut’ doelt men eigenlijk op een oude vorm van een sluis, oorspronkelijk een systeem met maar 1 stel deuren of zelfs enkeledeurs. Er waren in de buitengebieden van Hoogeveen meerdere ‘schutten’. Dit schut was het noordelijkste, vandaar de naam. Men sprak toentertijd ook wel van

Open Monumentendag Hoogeveen 2012: Groen van Toen

Deel 3: Fietsevenement “Die Luyden”

‘verlaat’. Zo weten we eigenlijk precies wanneer het eerste schut, het eerste verlaat, hier werd gebouwd. We lezen in een oude rekening: "Het verlaat op de Heer van Echtens wijkke is geset door de Eijgenaren van de Heer van Echtens wijkke, en die van de zogenaamde Kromme of de Noorder wijkke van 't Noordsche Ritmeesters blok, en heeft gekost tot den 20 December 1766 f 1462,10. “ Het betrof hier de stichtingskosten van het verlaat, aangevuld met de eerste gebruikskosten. Het schut was nodig om de turf af te kunnen graven in de landerijen ten oosten ervan. Later werden de schutten, sluizen, gemoderniseerd. Een eindstuk van een doodlopend vaarwater werd uiteindelijk het begin van de Verlengde Hoogeveensche Vaart. Het dorp vierde in 1991 het 225-jarig bestaan. Toen werd een bronzen sluiswachter bij de huidige sluis gezet.

Pesserdijk

De Pesserdijk is de vroegere scheiding tussen Hoogeveen en de marke van Pesse. Het is een van de oudste nog bestaande grenzen van Hoogeveen. Al in 1637 staat de dijk aangegeven als Pesser Scheid. U rijdt weer door een oud cultuurlandschap. Aan het eind van het zandpad heet de streek Siberië. De naam dankt de buurtschap aan het feit dat het ‘zover weg lag’. (denk ook aan Nieuw-Moscou bij Elim en Alteveer). Waar het zandpad weer bestrating wordt, ziet u aan uw rechterhand waterpartijen. Dit zijn de zogenaamde wijken van Eleveld, vernoemd naar Berend Eleveld, een bijzonder man in de geschiedenis van Hoogeveen. Er waren in de jaren zestig plannen om dit hele gebied her in te richten. Berend Eleveld was grootgrondbezitter en vervener. Door zijn eigenzinnige gedrag zijn er diverse verhalen rond Eleveld ontstaan. Het gebied rechts van de Pesserdijk is het zogenaamde Pesserlegvelt. Kerkelijk en ambtelijk viel dit gebied tot 1813 formeel onder

Ruinen en Pesse. In de 17e eeuw werden er echter al overeenkomsten met Pesse gesloten om de mensen die in het Pesserlegvelt woonden kerkelijk onder Hoogeveen te laten vallen. Bij het invoeren van de gemeenten in 1813 kwamen de bewoners weer onder Ruinen te vallen.

Stuifzand

De naam zegt het al, dit gebied maakte oorspronkelijk deel uit van een stuifzandgebied, zoals zoveel stukken grond in Drenthe in de 18e en de 19^e eeuw. Over de oudste geschiedenis is tot nu toe weinig met zekerheid te zeggen.

Er gaan veel verhalen waar net zo hard aan getwijfeld kan worden. Het gebied is zeker in 1720 al zo bekend. Als Hillegjen wordt gedoopt, de dochter van Derk Klaas, dan wordt in het doopboek van Ruinen genoemd dat ze van Stuifsant komt. Haar ouders zijn in 1716 in Ruinen getrouwd. Herkomst moeder Aaltjen Geers: Stuifsant in Pesserveld. Rond deze tijd moeten ook hier in het veld dus al mensen hebben gewoond.

Fluitenberg

Het huidige dorp Fluitenberg wordt pas in de 17de eeuw genoemd, als een biestenscheuper (koeherder) zich daar vestigt. Archeologische vondsten in de buurt van het dorp laten zien dat op deze plaats al in de Bronstijd en de IJzertijd mensen woonden. Ook zijn er middeleeuwse resten gevonden in het gebied. Bijzonder is de vondst van de ‘krijgster van Fluitenberg’. In een verdwenen grafheuvel ten noordoosten van het huidige dorp werden de resten van een maliënkolder en een schild gevonden, beide afkomstig uit de IJzertijd. In de grafheuvel was naar alle waarschijnlijkheid een vrouw begraven. Van het bijbehorende grafveld zijn nog drie grafheuvels aanwezig.

Open Monumentendag Hoogeveen 2012: Groen van Toen
Deel 3: Fietsevenement “Die Luyden”

Open Monumentendag Hoogeveen 2012: Groen van Toen Deel 3: Fietsevenement “Die Luyden”

Het is niet helemaal bekend waar de naam Fluitenberg vandaan komt. Er zijn twee verklaringen mogelijk: een berg (hoogte) begroeid met fluitenkruid, of een hoogte aan de rand van de Vleut, een mogelijke oude benaming van het Oude Diepje.

Echten

De oudst bekende gegevens van het bestaan van Echten dateren uit 1181. Bij Echten moeten we dan denken aan een steenhuis met enkele boerderijen er omheen. Met een steenhuis bedoelt men dan een in steen opgetrokken langgerekt pand met veelal een verdieping erop, dat kan worden gebruikt ter verdediging en waar een adellijke familie woont. In het huidige Huis te Echten zijn sporen aangetroffen, die waarschijnlijk uit de 15e eeuw dateren. Het huis had een voorloper, mogelijk op het terrein van het bos ernaast. Het middeleeuwse huis is in het begin van de 18e eeuw verbouwd tot een huis rondom een binnenplaats, met twee vleugels aan de noord- en zuidzijde. Door een latere verbouwing in 1808 zijn veel van de vroegere bouwelementen verdwenen. De gracht om het gebouw dateert uit de periode voor 1700. Het Huis te Echten zoals we dat nu kennen dateert uit de 19e eeuw.

De familie Van Holthe tot Echten, de laatste adellijke bewoners, heeft het pand overgedragen aan de Stichting Visio voor visueel- en verstandelijk gehandicapten. Er gaan heel wat verhalen rond over Huize Echten en haar bewoners, net als over de oudste kerk van Echten, die inmiddels allemaal achterhaald zijn door wat historisch onderzoek naar voren bracht. Het is in Echten niet anders als elders: wat lang wordt verteld, dat blijven we vertellen, ook al klopt het niet, want opa of oma vertelden het ook al. Geniet als toerist

van de verhalen die u onderweg hoort, ze horen bij onze cultuur. Luister aandachtig, knik vol begrip naar de verteller en probeer thuis eventueel eens na te lezen hoe het ongeveer zat. Of niet. Verhalen hebben vooral als functie om u de werkelijkheid te doen vergeten en een ontspannen start te maken. Daar is deze fietsroute ook zo mooi voor...

Hoogeveense Vaart

In Hoogeveen ligt nog een stuk oude Hoogeveense Vaart, naast de Zuidwoldigerweg. Deze vaart werd in zijn oorspronkelijke vorm (smal en ondiep) gegraven rond 1632. Opdrachtgever en daarmee stichter was de Compagnie van de 5000 Morgen. Deze in 1631 opgerichte verveningsmaatschappij werd geleid door een directeur met vier onderdirecteuren. Ze lieten de vaart graven van het Kruis (oude centrum van Hoogeveen) tot ten zuiden van Echten, waar de vaart uitmonde in het Oude Diepje. Het Oude Diepje was aanvankelijk het vervolg van die vaart. Zo rond 1637 was ook het verbeteren en van verlaten (oud type sluizen) voorzien van het Oude Diepje klaar. Er was een vaartenstelsel ontstaan met 13 verlaten, dat water onttrok aan het veen en de vele meren ten oosten van Hoogeveen. De vaart kon turf afvoeren van Hoogeveen naar Meppel, en van daaruit naar Zwartsluis.

Bij het begin van de vaart, bij het Kruis, werd een woning voor de rentmeester van de Compagnie gebouwd. Dat is nu het Olde Schippershuus. Er zitten nog 17e eeuwse elementen in. Als verveningsmaatschappij heeft de Compagnie maar kort gefunctioneerd. Al in 1633 besloot men alle venen op te delen. Dat was enkele jaren later een feit. De Compagnie van de 5000 Morgen heette nog 5000 morgen/bunder te beheren, maar was gedegradeerd tot een

Open Monumentendag Hoogeveen 2012: Groen van Toen Deel 3: Fietsevenement “Die Luyden”

kanaalmaatschappij. De Compagnie beheerde niet meer dan dat kanaal, de Hoogeveense Vaart, en de onderdirecteuren hadden de directeur onder curatele gesteld, vanwege talloze malversaties. Dit soort dingen leest u niet op het gedenkteken dat u onderweg van Hoogeveen naar Echten tegenkomt. Op de kop van het oude stuk vaart staat een gedenkteken, dat is voorzien van een informatieplaat, uit de tijd dat veel onderzoek nog niet gedaan was. Aan het vernieuwde stuk Hoogeveense Vaart, richting Echten, vindt u een tweede gedenkteken. De tekst legt uit dat hier 13 joodse onderduikers twee en een half jaar lang in een hele kleine ruimte zaten. Die onderduikers zelf hebben een dagboekje nagelaten waaruit blijkt dat ze die twee en half jaar lang met zijn negenen waren, de anderen kwamen er pas in de laatste maanden van de oorlog bij. Ze hadden ruimte zat en ze hadden het zo goed dat ze zelfs bonnen en produkten weggaven aan anderen.

Ten Arlo

In 1403 wordt Ten Arlo als Naerle genoemd, als er een stuk bos door de heren Van Echten wordt verkocht aan de Abdij Dickninge in De Wijk. De naam betekent a/Arends bos. De bewoning van Ten Arlo is echter aanmerkelijk ouder, dan de late middeleeuwen. Ten noorden van de huidige buurtschap zijn vondsten uit de bronstijd en de ijzertijd gedaan. Ook hebben hier diverse – helaas verdwenen – grafheuvels gelegen. In de Tweede Wereldoorlog heeft er in Ten Arlo een radarkamp van de Duitsers gelegen. Alleen een houten barak en een onderstel voor een radarinstallatie aan de Noorderweg, herinneren nog aan dit kamp. Ten Arlo is in haar geheel beschermd dorpsgezicht. Op de oostelijk gelegen es loopt nog steeds het kerkenpad richting Zuidwolde, nu een zandpad.

Alteveer

Vanaf 1651 mochten de boeren van Steenberg en Ten Arlo vanuit het Kruis in Hoogeveen een kanaal zuidwaarts graven. De oude naam was Zuidwoldiger Opgaande of Sloodse Opgaande. Men sprak ook wel kortweg van ‘Op Slood’. Dat kanaal maakte de afvaart van turf mogelijk van de Zuidwolder Compagnie. Bij Alteveer was een ‘verlaat’, een oud soort sluisje. Dat gebied was Al te ver, vandaar die naam. Dat ‘verlaat’ was onderwerp van talloze ruzies tussen de eigenaren en beheerders van de Hoogeveense Vaart (waaronder de familie Van Echten) en die van het veengebied rondom het Zuidwoldiger Opgaande. “De Heer Ritmeester en Carst Peters met vuisten geslagen en neder geworpen”, werd in 1661 geregistreerd. Ze sloegen elkaar letterlijk tegen de grond. Een adellijke heer Van Echten en een rentmeester-beheerder uit de top van de toenmalige samenleving. U kunt hier nu veilig fietsen.

Kremersdijkje en Jufferspad

De fietspaden langs het Kremersdijkje en het Jufferspad (met een stukje Zuideropgaande natuurlijk) zijn vooral genieten op basis van het wijde Nederlandse weidelandschap en de vogels die dat met zich mee kan brengen. De Nederlandse wolkenluchten zijn beroemd, maar de wind die tegen kan zitten is hier dat ook. De paden zijn genoemd naar eigenaren van de ondergrond. Die ‘juffer’, dat was Everhardina Sophia Carsten, weduwe Albrink. Toen ze na de dood van haar man de onverdeelde boedel beheerde kreeg de wijk veen en ondergrond die ze had de naam ‘Jufferswijk’. Van daaruit ontstond de naam Jufferspad.

Open Monumentendag Hoogeveen 2012: Groen van Toen Deel 3: Fietsevenement “Die Luyden”

Zuideropgaande

Vroeger kon de straat en de voormalige vaart Zuideropgaande nog wel eens op een kaart voorkomen, maar tegenwoordig zie je dat niet meer. En dat terwijl het Zuideropgaande er nog gewoon ligt zoals hij er al honderden jaren ligt. Het is echter geen erkend dorp geworden, maar een vorm van lintbebouwing zoals je die meer ziet in veenkoloniën. Een lang eind van woningen, schuren, boerderijen en boerderijtjes, burgerwoningen, noem maar op. De geschiedenis maakt meteen duidelijk dat het veengebied geen geïsoleerde geschiedenis heeft.

Het besluit tot het graven van het Zuideropgaande is namelijk tot stand gekomen in 1714 in de herberg De Munt in Amsterdam. Dat was niet de minste plaats, want daar vergaderde de elite van Amsterdam. Er werd door de Hollandse Compagnie een werkschema opgesteld volgens welk het Zuideropgaande gegraven zou worden. In

de periode 1714-1724 werd een vaart gegraven vanaf wat we nu kennen als Het Hoekje tot ongeveer 80 meter ten noorden van de Oostwijk. In die zelfde tien jaar zouden participanten tevens het aansluitende stuk opgaande graven van de Oostwijk tot ongeveer 80 meter ten noorden van de Jufferswijk. Men was dus op twee plaatsen tegelijk aan het graven. In de periode 1724-1732 werd langs de Jufferswijk gegraven en ontstond een opgaande tot half tussen de Bakkerswijk en de Calkoenswijk. In de jaren 1732-1740 groef men verder tot half tussen de Carstenswijk en de Langewijk, om in de periode 1740-1750 het stuk tot half tussen Brandligtswijk en Jeulenwijk door te trekken. Het werkschema voorzag in afronding van het werk van de Hollandsche Compagnie in 1760, omdat op dat moment het Zuideropgaande klaar moest zijn tot ongeveer 80 meter ten zuiden van de Groot Hendrikswijk.

Open Monumentendag Hoogeveen 2012: Groen van Toen

Deel 3: Fietsevenement “Die Luyden”

Volgens dit schema werd de huidige Barsweg, vroeger Barswijk, omstreeks 1757 gepasseerd, en werd vanaf toen gegraven in het gebied dat nu Nieuw-Moscou heet. Het laatste stuk van het Zuideropgaande lag in de 18e eeuw in het gebied van de Adellijke- of Echten Compagnie, het bezit van de samenwerkende erfgenamen van het geslacht Van Echten. Deze mensen lieten in de periode 1760-1770 het werk aan het Zuideropgaande afronden, waarmee de huidige zuidpunt van het Zuideropgaande werd bereikt.

Met het Zuideropgaande hebben we dus een van de langlopende projecten uit deze streken bij de kop. Tegen het eind van de 19e eeuw stond er helemaal achterop het Zuideropgaande, net voor het opgaande zelf aan wat men wel het Ritmeestersdwarsgat noemde, een woning met een naambordje. Met grote letters las men ‘Moscou’ op de woning. Sinds die periode werd de naam algemener, al bedoeld men aanvankelijk vooral de uiterste zuidpunt van het opgaande, als men het over Moscou had. Moscou is onder andere de geboorteplaats van Johannes Post, gefusilleerd in de Tweede Wereldoorlog en een landelijk icoon van het verzet.

Riegshoogtendijk

Wat we weten is dat dit een zeer oude route door het veen was, die over diverse zandkoppen slingerde. Er werden bij sommige gedeelten munten gevonden uit de middeleeuwen of zelfs de Romeinse Tijd. De Zwarte Dijk, werd de dijk ook wel genoemd, en zo heet het stuk ervan in Noordscheschut nog steeds: Zwarte Dijkje. De Riegshoogtendijk was later de scheiding tussen grote stukken veengebieden. Ten westen ervan werd volop gegraven in de 17e eeuw en ten oosten ervan was vooral het werk uit de 18e eeuw.

Route zuid:

Hollandscheveld

De naam zegt het al, het is eigenlijk geen dorpsnaam maar een veldnaam. Het Hollandsche Veld was het gebied dat de Hollandse investeerders van de Compagnie van de 5000 Morgen toebeedeeld kregen. Een grote steen bij de kerk van het dorp herinnert nog aan hun investering. Dat was in 1631. Hun veld strekte zich uit van het Kruis in Hoogeveen tot Nieuwlande en van de Kerkhoflaan tot over de grens van Overijssel. Het duurde tot 1728 voor de eerste woning werd gebouwd aan wat we nu kennen als Het Hoekje, de hoofdstraat van het huidige dorp. De mensen woonden vooral langs de hoofdvaarten, zoals het Hollandscheveldse Opgaande en het Zuideropgaande. Later (vooral vanaf de 2e helft van de 19e eeuw) woonde men ook overal op de wijken die uit die hoofdvaarten werden gegraven.

In 1851 werd op de hoek van twee hoofdvaarten een zogenaamde Waterstaatskerk gebouwd. Die kerk staat er nog en is een mooi voorbeeld van deze bouwstijl. Naast de kerk vinden we een prachtig beeld. De jongedame heet Cilie de Cosse, maar werd uitgescholden voor Nevelhekse. Een verhaal dat een Hollandscheveldse versie van Romeo en Julia lijkt te zijn, van twee mensen die elkaar niet kunnen krijgen en vervolgens wanhopig worden. Cilie zou zichzelf verdrinken hebben, maar anderen zagen haar nog voortdurend dansend in het veld, als de nevels in slierten hun weg gingen. Het verhaal ontsproot uit de duim van de 19e eeuwse Hoogeveense schrijver Albert Steenbergen. Zeg dat niet te hard want velen zien het als waar gebeurd. Na de Tweede Wereldoorlog werd Hollandscheveld een dorp, een kern met diverse straten. Er kwam

Open Monumentendag Hoogeveen 2012: Groen van Toen Deel 3: Fietsevenement “Die Luyden”

een lichte ontvolking van de buitenstreken op gang. Het dorp kreeg de naam van het veld waarvan het centrum werd. Overigens bracht die oorlog nog wat bijzonders met zich mee. Drie SS'ers terroriseerden het gebied. Ze kregen landelijke bekendheid toen na de oorlog er nog twee frank en vrij in het buitenland bleken te zitten. Dit ondanks dat ze de doodstraf hadden gekregen. Nog een bijzonderheid: het gebied is bevrijd door Belgische parachutisten.

Zuideropgaande

Vroeger kon de straat en de voormalige vaart Zuideropgaande nog wel eens op een kaart voorkomen, maar tegenwoordig zie je dat niet meer. En dat terwijl het Zuideropgaande er nog gewoon ligt zoals hij er al honderden jaren ligt. Het is echter geen erkend dorp geworden, maar een vorm van lintbebouwing zoals je die meer ziet in veenkoloniën. Een lang eind van woningen, schuren, boerderijen en boerderijtjes, burgerwoningen, noem maar op. De geschiedenis maakt meteen duidelijk dat het veengebied geen geïsoleerde geschiedenis heeft. Het besluit tot het graven van het Zuideropgaande is namelijk tot stand gekomen in 1714 in de herberg De Munt in Amsterdam. Dat was niet de minste plaats, want daar vergaderde de elite van Amsterdam. Er werd door de Hollandse Compagnie een werkschema opgesteld volgens welk het Zuideropgaande gegraven zou worden. In de periode 1714-1724 werd een vaart gegraven vanaf wat we nu kennen als Het Hoekje tot ongeveer 80 meter ten noorden van de Oostwijk. In die zelfde tien jaar zouden participanten tevens het aansluitende stuk opgaande graven van de Oostwijk tot ongeveer 80 meter ten noorden van de Jufferswijk. Men was dus op twee plaatsen tegelijk aan het graven. In de periode 1724-1732 werd langs de Jufferswijk gegraven en ontstond een opgaande tot half tussen

de Bakkerswijk en de Calkoenswijk. In de jaren 1732-1740 groef men verder tot half tussen de Carstenswijk en de Langewijk, om in de periode 1740-1750 het stuk tot half tussen Brandligtswijk en Jeulenswijk door te trekken. Het werkschema voorzag in afronding van het werk van de Hollandsche Compagnie in 1760, omdat op dat moment het Zuideropgaande klaar moest zijn tot ongeveer 80 meter ten zuiden van de Groot Hendrikswijk. Volgens dit schema werd de huidige Barsweg, vroeger Barswijk, omstreeks 1757 gepasseerd, en werd vanaf toen gegraven in het gebied dat nu Nieuw-Moscou heet. Het laatste stuk van het Zuideropgaande lag in de 18e eeuw in het gebied van de Adellijke- of Echtens Compagnie, het bezit van de samenwerkende erfgenamen van het geslacht Van Echten. Deze mensen lieten in de periode 1760-1770 het werk aan het Zuideropgaande afronden, waarmee de huidige zuidpunt van het Zuideropgaande werd bereikt.

Met het Zuideropgaande hebben we dus een van de langlopende projecten uit deze streken bij de kop. Tegen het eind van de 19e eeuw stond er helemaal achterop het Zuideropgaande, net voor het opgaande zelf aan wat men wel het Ritmeestersdwarsgat noemde, een woning met een naambordje. Met grote letters las men ‘Moscou’ op de woning. Sinds die periode werd de naam algemener, al bedoeld men aanvankelijk vooral de uiterste zuidpunt van het opgaande, als men het over Moscou had. Moscou is onder andere de geboorteplaats van Johannes Post, gefusilleerd in de Tweede Wereldoorlog en een landelijk icoon van het verzet.

Kremersdijkje en Jufferspad

De fietspaden langs het Kremersdijkje en het Jufferspad (met een stukje

Open Monumentendag Hoogeveen 2012: Groen van Toen

Deel 3: Fietsevenement “Die Luyden”

Zuideropgaande (natuurlijk) zijn vooral genieten op basis van het wijde Nederlandse weidelandschap en de vogels die dat met zich mee kan brengen. De Nederlandse wolkenluchten zijn beroemd, maar de wind die tegen kan zitten is hier dat ook. De paden zijn genoemd naar eigenaren van de ondergrond. Die ‘juffer’, dat was Everhardina Sophia Carsten, weduwe Albrink. Toen ze na de dood van haar man de onverdeelde boedel beheerde kreeg de wijk veen en ondergrond die ze had de naam ‘Jufferswijk’. Van daaruit ontstond de naam Jufferspad.

Schoonhoven

Het recreatiegebied Schoonhoven heeft de naam gekregen van een van de verveningscompagnieën die in Hollandscheveld actief waren. Het bosgebied is grotendeels aangelegd in de 19e eeuw. Het hout was bedoeld voor de scheepsbouw en voor mijnhout. Zo kon ogenschijnlijk waardeloze grond die na de vervening bleef liggen weer rendabel worden gemaakt. Het gebied rond de recreatieplas is eigenlijk slechts een restant van het bos, want het bos was aanvankelijk zo groot dat zelfs de kerk van Hollandscheveld beschreven werd als ‘in de bos’. Er liggen diverse mooie wandelpaden in de bossen. Van noord naar zuid dwars door het bos loopt het zogenaamde Landmeterspad. Een oude naam die je op geen enkele kaart terug zult vinden. Maar de oude inwoners weten het nog precies.

Elim

Het dorp Elim ontwikkelde zich rond het Dwarsgat, één van de vele waterwegen in het veengebied. Vanaf de eerste helft van de negentiende eeuw trokken veenarbeiders dit gebied in. Vanaf de tweede helft van de negentiende eeuw ontstond het dorp, dat in de eerste instantie Dwarsgat of Hollandscheveld-

Zuid werd genoemd. De naam dankt het dorp aan een schoolmeester uit het begin van de twintigste eeuw. Vooruitgang betekende in die dagen een fietspad (foto blz. 10) in plaats van alleen voetpaden langs de vaarten. Het dorp kent enige bekendheid door het – overigens historisch niet correcte - boek Publieke Werken van Thomas Roosenboom. In 1986 verscheen een boek over Elim’s ontstaansgeschiedenis.

Vliegtuig Kikkersveld

In december 1943 is hier in het Kikkersveld een Lancaster neergestort. Dat was een van de bekendste bommenwerpers van de Tweede Wereldoorlog. Vier bemanningsleden vonden de dood. Het gebied was regelmatig overvliegroute van grote vloten bommenwerpers, zodat het niet verwonderlijk is dat op diverse andere plaatsen rondom de routes die u fietst eveneens vliegtuigen zijn neergestort of een noodlanding moesten maken.

Dalerpeel

De turfgraverij in Dalerpeel en omgeving is de laatste turfgraverij geweest in de naaste omgeving van de gemeente Hoogeveen. Nog in de 80’er jaren werd er turf gegraven in het gebied dat nu weer een stukje levend hoogveen aan het worden is. Het veen gaf soms bijzondere vondsten prijs. In de buurt werd plm. 1900 het skelet van een paard in het veen aangetroffen. De turfgravers uit die dagen hadden voor zichzelf ook een verklaring bedacht om aannemelijk te maken hoe dat paard daar terecht was gekomen. Ze hadden het over een “Klaos de Poepe” die met een paard zijn boekweitland bewerkt zou hebben. Toen dat paard stierf werd dat daar natuurlijk begraven, vertelden ze elkaar. Van paardengraven uit de vroege middeleeuwen hadden ze geen weet. Via deze turfgravers werd ook overgeleverd

**Open Monumentendag Hoozeveen 2012: Groen van Toen
Deel 3: Fietsevenement “Die Luyden”**

Open Monumentendag Hoogeveen 2012: Groen van Toen Deel 3: Fietsevenement “Die Luyden”

dat er onder het veen bomen werden gevonden. Achterop het Oostopgaande bij Nieuwlande, op het “Katteninde”, lag op de zandlaag een hele rij bomen. Alle bomen lagen met de koppen naar het oosten. De turfgravers verwonderden zich over hun vondst, maar deze werd voor zover bekend nergens geregistreerd. De bomen werden gevonden op het eind van de 40' er jaren van de 20e eeuw. Trouwens, bekend dat dit rustige Dalerpeel bij tijd en wijle het toneel is van de Nederlandse Kampioenschappen touwtrekken!

De organisatoren van deze
dagen wensen u veel plezier
toe. Maor kiek goed uut, ie bint
wel veur oezölf
verantwoordelijk!

Kerkhoflaan

De Kerkhoflaan is in menig opzicht een bijzonder gebied. In of kort na 1644 is Johan van Echten, een van de directeuren van de Compagnie van de 5000 Morgen, aan de slag gegaan met een opdracht die compagnie die de compagnie zichzelf had gesteld. Er werd 100 morgen veen en ondergrond apart gezet voor kerk, school en armen van Hoogeveen. Een deel van die 100 morgen lag in Hoogeveen zelf. Het grootste deel lag tussen wat we momenteel kennen als de Riegshoogtendijk en Nieuwlande. Een smalle strook veen en ondergrond dat dwars over het hele veengebied liep. Men noemde het ‘de kerkenkavel’. De veenlaag is al lang als turf opgestookt. Op de ondergrond werd bos geplant. De situatie die we nu zien is voornamelijk 19e eeuws. Een prachtige lange laan met aangeplante en wat wilde bospercelen, hier en daar doorsneden met een nieuwe

waterafvoer. De flora en fauna zullen u verrassen. Dit temeer daar een heel stuk van die laan autovrij is. Dit opmerkelijke stukje Hollandscheveld werd in 1883 bezocht door Vincent van Gogh. Samen met Sander Breebaard liep hij langs de Kerkhoflaan.

Begraafplaats Kerkhoflaan

Vincent van Gogh was diep onder de indruk van de in 1854 gestichte begraafplaats aan die laan. Deze stond vol heide, geurde en kleurde, stal zijn hart en zette hem aan het schrijven, tekenen en schilderen. De plaats waar hij werkte is op de begraafplaats aangegeven met een gedenktekentje. U loopt vanaf de Kerkhoflaan de begraafplaats op, eerste pad rechts, onder een boom. Even goed opletten want de vorm is die van een grafsteen uit omstreeks 1883. Hier tekende hij bijvoorbeeld de toren van de kerk van Hollandscheveld. Als u over de begraafplaats doorloopt, nog over de houten brug, loopt u over een van de laatste veenwijken. Daarachter liggen de graven van 9 geallieerde vliegeniers. Ze zijn neergestort in Hollandscheveld en Hoogeveen. Op het baarhuisje vinden we een gedenkplaat voor de geallieerde slachtoffers van de luchtoorlog in de gemeente Hoogeveen. Slechts een van hen is niet op deze begraafplaats bijgezet. Vergelijk gerust de namen op de zerken op de geallieerde graven met die op de plaat. De naam van de piloot die hier niet is begraven lijkt op de kleur van de zerken. Een ander bijzonder graf vinden we naast dit baarhuisje. Jan Gerrits Zwiggelaar was opzichter van de Compagnie van de 5000 Morgen. Zijn grafsteen is een van de laatste herkenbare herinneringen aan deze compagnie zelf.

Foto blz. 12: Hoogeveen, het Haagje.

**Open Monumentendag Hoogeveen 2012: Groen van Toen
Deel 3: Fietsevenement “Die Luyden”**

